

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת כי תבא תשפ"ג

ירא שמים בסתר

תוכן

א' - עבירות בסתר / א

ב' - נאמנות בסתר / ג

ג' - גדולה בסתר / ו

למען האמת, התשובה מובנת מאליה. כולנו מבינים שעבירה שנעשית בפומבי, בדרך כלל תיענה בתגובה הולמת על ידי המון העם. עם ישראל נאמן לה' ולתורתו, והוא אינו מאפשר ליחידים לעבור על מצוות ה', ומעניש בחומרה את מי שמעז לעשות זאת. נמצא שלא כל כך קל לעבור על עבירה בגלוי.

למרבה הצער, היום כבר התרגלנו לראות יהודים שחוטאים בפרהסיא ל"ע, ללא כל בושה ופחד. אולם עד לפני כשבעים שנה [א.ה. שנת תרס"ה], בעיירות הקטנות באירופה, ולמעשה גם בעיירות הגדולות, יהודים לא העזו לחטוא ברבים. יהודי שחי בקראקוב באותה תקופה, ויום אחד מגיע אליו השטן ומתחיל לשכנע אותו להסיר את הכיפה מעל ראשו, אין ספק שהוא היה נלחם בעוז נגד הנסיון הזה, כי ללכת בקראקוב בגילוי ראש פירושו להסתכן בשבירת הראש! המשמעות של "להיות יהודי" באותם ימים היה להתנהג כמו יהודי. לא היתה דרך אחרת.

אך כשזה מגיע לעבירות שבסתר, כאן כבר הדברים אינם פשוטים כל כך. כאשר מתפללי השטיבל מביטים בך ורואים את מעשיך, אזי אותה מידה נפלאה ששמה "בושה" שומרת עליך ומכריחה אותך להתנהג כראוי. אולם במסתרי ביתו, זקוק האדם ליותר מכך. כאן אין שום לחץ ובושה מבחוץ. ולכן, הדרך היחידה לוודא שעם ישראל לא יחטא בסתר היתה על ידי החדרת יראה ופחד מפני הקב"ה בליבם. עליהם לפחד מפני קללתו ולחשוק בברכתו.

קהל הצופים הסודי

איזו עוד דרך יש כדי למנוע מאנשים מלחטוא בביתם? איך אפשר למנוע לדוגמא את הנגע הנורא הזה ששמו "מכתבי שנאה אנונימיים". כל כך הרבה דברים

א' - עבירות בסתר

ברית מיוחדת

בפרשת השבוע הצטווה עם ישראל לקיים מעמד מיוחד, עם כניסתם לארץ כנען. עם ישראל כולו צריך להתאסף יחד, על יד הר גריזים והר עיבל, ובעודם פונים לכיוון שני ההרים הללו, עליהם להטיל ברכות וקללות מסוימות על העם (דברים כז, יא-כו).

עלינו לשים לב שמעמד זה כלל רק חלק קטן ממצוות ואיסורי התורה. לא מדובר בברית כללית, כמו זו שכרתו בני ישראל עם ה' בהר סיני, ושבמסגרתה הם קיבלו את כל התורה כולה. כאן מוזכרת רק רשימה קצרה של מצוות ועבירות מסוימות, שעליהם ראה ה' לנכון לכתוב ברית מיוחדת עם ישראל, באמצעות הברכות והקללות.

מי שילמד את רשימת הקללות, יבחין שהצד השווה שבהם הוא, שכולם עוסקים בעבירות שנעשות בסתר. "אָרוֹר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה תּוֹעֵבֹת ה' מַעֲשֵׂה יְדֵי חָרָשׁ וְשֵׁם בְּסֵתֵר", "אָרוֹר מִכָּה רָעָהוּ בְּסֵתֵר". בנוסף, מוזכרים שם כמה איסורי עריות, שגם הם נעשים בסתר, וכן עוד דוגמאות לכך.

החטא והבושה

כידוע, לכל מצוה בתורה יש ברכה וקללה, וכמו שאמרו בני ישראל בסוף קללות אלו: "אָרוֹר אֲשֶׁר לֹא יָקִים אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת אוֹתָם", ופירש רש"י: "כאן כלל את כל התורה כולה". ואם כן, כהקדמה לנושא שלנו מוטל עלינו להבין את פשרה של כריתת הברית הזו. מדוע היה צורך בברית מיוחדת על דברים שבסתר? מה הוסיפה ברית זו לברית הכללית שכרת ה' עם ישראל על שמירת התורה והמצוות?

דרך אגב, אין לזלזל בהזדמנויות שמספקות עבורנו מצבים אלו, כאשר יש לנו אורחים או שיש מי שמביט בנו; אדרבה, עלינו לנצל אותם. כאשר אני מארח אורחים על שולחני, אני נוהג להודות להם אחרי הסעודה, ומסביר להם כי בזכותם בירכתי את ברכת המזון יותר במתינות. וכי למה לא? מדוע שלא נגיע להישגים כלשהם, לכל הפחות כשאחרים מביטים בנו?

אך יהודי שמצליח לחיות בסתר ביתו כאילו יש קהל צופים - ואכן יש "קהל" כזה, שהרי הקב"ה בכבודו ובעצמו מביט בנו ובוחר את מעשינו - יהודי זה עובד את ה' אלקיו כפי שיהודי צריך לעשות.

לכן מזהיר אותנו החובות הלבבות לנהוג בצנעה כמו בפרהסיא. נהג כאילו אתה מוקף בציבור גדול של יהודים המביטים בך ובוחרים כיצד אתה מברך "המוציא", ובאיזו צורה אתה מדבר אל רעייתך ובני ביתך.

אומה של יראת שמים

משימה זו אינה קלה כלל ועיקר, כי אחרי הכל, מדובר בבית שלך, ואף אחד אינו רואה אותך. כדי ליצור את צורת החשיבה הזו, דרושה עבודה רבה. בפרט כאשר המטרה שלנו היא **שאומה שלמה** תגיע למדרגה זו. עלינו לזכור כי עם ישראל מורכב לא רק מחסידים ואנשי מעשה, אלא יש בו גם אנשים רגילים, כל מיני אנשים, ואנחנו רוצים **שכולם** ישמרו את דרך התורה - כולם, ללא יוצא מן הכלל.

מעתה מבינים אנו מדוע היה נחוץ לכנס את האומה כולה יחד, למעמד ציבורי של קללות - למי שלא ישמור את התורה בסתר, וברכות - למי שכן יעשה זאת. מעמד זה היה הכרחי ביותר, כי הדרך היחידה ליצור אומה שלמה שמקיימת את מצוות ה' בסתר, היא בכך שכולם יפחדו מה'.

הפסוקים הללו מיועדים עבור כל אחד ואחד מאיתנו. כמובן שכאשר אנחנו קוראים את פסוקים אלו בשטחיות ואיננו חושבים על המילים, זה לא יעזור לנו כל כך. אם לא נצייר בשכלנו את המעמד האדיר הזה, כיצד אומה שלמה עומדת ומקשיבה באימה לברכות ולקללות, הרי שלא תהיה לכך כל כך השפעה עלינו. אך זוהי התכלית - שהדברים ישפיעו גם עלינו.

זאת עלינו לדעת - בימי קדם, כאשר קראו את התורה בבית הכנסת, הציבור התפעל באמת ממה שהוא שמע. אצלם לא היה מדובר בטקס רשמי של קריאת התורה. יהודים האזינו בקשב רב לפסוקי התורה, והדברים נכנסו אל תוך ליבותיהם. גם היהודי הפשוט ביותר, זה שלא ידע קרוא וכתוב, התפעל לשמע הקללות החמורות המוטלות על ראשו של מי שיעבור עבירה בסתר. הוא

מסמרי שיער מתרחשים בתוך ארבע הקירות של הבית. אפשר לעבור עבירות רבות מבלי שאיש ידע עליהן. אדם סוגר את חלון ביתו, סוגר את הווילון, ומתיר לעצמו לומר מילים אכזריות ביותר לבת זוגו. אני שומע על המקרים הללו כל היום. הדברים הללו קורים מפני שאדם סבור שכשהוא בבית לבדו, אף אחד אינו מודע למעשיו, והכל נשאר סוד כמוס.

ולכן עניינים שאינם נחשפים לעיני הציבור, דורשים מניע גדול יותר על מנת שיקפידו עליהם. דרושה להם יראת שמים יותר מכל דבר אחר. אפילו עניינים רבים של בין אדם לחבירו, כגון גניבה, נזק, חבלה וכדו' - רבים מדברים אלו נעשים בצורה גלויה לעין, וממילא עלולים להימצא עדים שיעידו על כך בבית הדין, כך שמטבע הדברים הם אינם זקוקים למניע חיצוני בדמות ברכות וקללות. אולם אותם דברים שיכולים להיעשות בצורה סמויה ובלתי נראית לעין, תלויים אך ורק במצפוננו ובמדרגת יראת השמים של האדם.

החובות הלבבות בשער יחוד המעשה, מלמד אותנו יסוד חשוב, שהמעשים שעושה האדם בצנעה, צריכים להיות כמו בפרהסיא. עלינו ללמוד היטב את המשפט הזה ולשנן אותו שוב ושוב: מוטל על כל יהודי להיזהר לעשות בביתו פנימה, מקום בו אף אחד אינו רואה אותו, רק את מה שהיה עושה בגלוי.

נצלו את הקהל

כאשר אדם עומד בבית הכנסת ומתפלל תפילת שמונה עשרה, והוא יודע שאנשים אחרים מסתכלים עליו - או שהוא חושש שהם עושים כן - ראשו מכוסה בטלית, ואולי הוא אפילו חגור ב"גארטל", אזי אין לו צורך במניעים מדי חזקים כדי לשכנע אותו להעמיד פנים שהוא מתפלל ברצינות. אך מה קורה כשהוא יושב לסעוד את פת שחרית, ולאחריה הוא מברך ברכת המזון? מי ישים לב אם תברך קצת יותר מהר היום? מי ישים לב שאתה חולם בזמן שאתה מברך, מביט באיזה דבר או מעלעל בדפי העיתון בעודך ממלמל את המילים?

המבחן של היהודי הוא כיצד הוא מתנהג כשאף אחד לא רואה אותו. האם יש דברים שאתה עושה בביתך פנימה, שאותם לא היית מעז לעשות בפני קהל צופים? כיצד אתה מברך "אשר יצר" כשאף אחד לא מסתכל? ומה עם ה"שהכל" שלך? איך הוא נראה כשאתה נמצא לבד בבית? כמובן שכשיש לך אורחים, אתה מברך בקול רם ובמתינות. הלא מסתכלים עליך! אבל מה קורה כשאין שם אף אחד?

אפילו הגרועים ביותר מבין עם ישראל, הקפידו על שמירתם של מצוה זו, שכל כולה נעשית בסתר.

זהו דבר שקשה מאוד לגוי להבין אותו. הדבר היחיד שעשוי למנוע מגוי מלהיכנע לתאוותו הוא שוטר גברתן המחזיק בידו אלה. המצפון שלו לא כל כך יעזור לו להדוף מעליו את הפיתוי. יתכן וישנם מקרים בודדים, אנשים מסוימים בעלי אישיות אצילית, שאצלם דבר כזה יכול להתרחש. אבל לקבוע כללים עבור אומה שלמה, ולצפות שכולם יצייתו לכללים שאי אפשר לאכוף אותם - דבר כזה נשמע בלתי סביר ואפילו בלתי אפשרי בעליל!

אולם אצל עם ישראל - כך זה חייב להיות. תורתנו הקדושה כוללת את הסתר כמו את הגלוי, ולכן היה צורך לשים דגש על הדברים שבסתר, ולכרות עליהם את הברית שנכרתה בהר גריזים ובהר עיבל. הברית הזו החדירה בנו את התודעה שאנחנו עומדים תמיד תחת עינו הפקוחה של הקב"ה, ויראה זו היא שהפכה אותנו לעם.

ב' - נאמנות בסתר

ההיסטוריון הנבצר

אם נרצה לקבל תמונה חיה כיצד עם ישראל חי את העיקרון הזה של יראת ה' בסתר ביתם, איננו צריכים לחפש במקורות עלומים ורחוקים. יש לנו בתנ"ך ספר שלם, המוקדש כל כולו לנושא הזה, ולספר הזה קוראים ספר שופטים. זהו ספר שהובן באופן שגוי אצל רבים, אך אם נלמד אותו כראוי, נגלה שהוא מגלה את נאמנותו הבלתי מתפשרת של עם ישראל לאלקיו. כיצד אומה שלמה עבדה את ה' על בסיס מצפונם בלבד, ללא צורך בעינים הפקוחה של בני אדם, אלא רק מתוך יראה אמיתית וצרופה מפני עינו הפקוחה של השי"ת.

בספר שופטים ישנו ביטוי החוזר על עצמו, ביטוי שגרם לרבים לטעות ולהבין בצורה בלתי נכונה את הספר כולו. הפסוק אומר כך: "בַּיָּמִים הֵהָם אִין מְלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל, אִישׁ הַיֶּשֶׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה" (טז, ו). היה היסטוריון אחד, שאת שמו לא אזכיר, שחיבר ספר בן שלוש עשרה כרכים העוסק בהיסטוריה יהודית, והוא כותב כך: "דור השופטים היתה אחת התקופות השפלות של אומתנו, וכפי שכתוב בפירושו: 'איש הישר בעיניו יעשה'".

אותו כותב למד פשט בפסוק כך: באותם ימים לא היה מלך בישראל, ולא היה מי שיאכוף את חוקי התורה, ולכן כל אחד עשה מה שהוא רצה. זה כתוב שחור על

לא יכול היה לשכוח את התיאור החי אותו שמע, כיצד כל ישראל עמדו על שני הרים והכריזו יחד על הקללות.

וזה הצליח! עם ישראל הפך לאומה שעובדת את ה' בסתר ובגלוי. אני אוהב לספר תמיד את הסיפור הבא. יושב לו ילד יהודי קטן לבד בביתו. הוא אכל ארוחת צהרים בשרית, וכעת הוא רוצה לטעום מהגלידה שבמקפיא. אף אחד לא בבית - הוא נמצא לבד. הוא מביט בשעון. עוד לא. עוד לא עברו שש שעות. אסור עדיין לאכול את הגלידה. ילד קטן! הוא ממתין עד שמחוגי השעון יגיעו ליעד הנכסף של שש שעות, ורק אז הוא יטעם מהגלידה. כך גדלים ילדי ישראל! הם מתחנכים להישאר נאמנים לה' ולתורתו בבית בדיוק כמו ברחוב.

אומה טהורה

הגמרא במסכת סנהדרין (לז, א) מספרת אודות נכרי שפעם טען בפני רב הונא שלא יתכן שעם ישראל אכן מקפיד על טהרת המשפחה. "מי מפקח עליהם?" כך טען. כיצד ניתן לאכוף מצוה כזו, המתקיימת בחדרי חדרים?

ומה ענה לו רב הונא? "אמר ליה, התורה העידה עלינו 'סוגה בשושנים' - שאפילו כסוגה בשושנים לא יפרצו בהן פרצות". הפסוק בשיר השירים מתאר את מה שמונע בעדינו מלעבור על איסורים אלו כ"גדר של שושנים". הגויים זקוקים לגדר תיל, אך לעם ישראל מספיק גדר של שושנים. מהם אותם שושנים? השושנים הם המילים של התורה הקדושה, האהובה כל כך על העם היהודי; מסירותנו לקיום התורה - זה מה שגודר אותנו.

יתירה מכך. חז"ל דייקו בפסוק שנאמר במצות טהרת הנדה: "וְסִפְּרָהּ לָהּ שְׁבַעַת יָמִים" (ויקרא טו, כח), שלכאורה המילה "לה" מיותרת, וזי היא לכתוב "וספרה שבעת ימים". מכאן דורשת הגמרא (כתובות עז, ב), "לה - לעצמה". כל אשה סופרת לעצמה את ימי נידתה, ובעלה אינו צריך לספור, אלא הוא סומך לגמרי עליה. במשך כל הדורות, האשה היהודיה היתה השומרת של טהרת הבית, בכל בחינה שהיא.

מחושלים לעד

ואכן, אנחנו יודעים בוודאות גמורה שעם ישראל הקפיד על מצוה זו לאורך כל הדורות. כלל ישראל כולו, על כל חלקיו. הגמרא (נדה לגב) אומרת שאפילו הצדוקים, אותם רשעים שהיו אויביהם של החכמים, שעברו עבירות חמורות ביותר כנגד אחיהם היהודים, ורמסו כל מה שנקרה בדרכם אל השליטה והכח, אף על פי כן, נשותיהם היו מראות דם לחכמים. הוי אומר,

כוונת הפסוק. בזמן השופטים, כל אדם עשה את מה שישר בעיניו, **משום שהוא פעל על פי מצפוננו!** הוא לא הלך אחר תאוותיו ורצונותיו! זה לא נקרא "לעשות הישר בעיניו", אלא לעשות הישר על פי תאוותיו. "ישר בעיניו" פירושו לנהוג כפי שמורה המצפון. לעשות את מה שישר בעיני ה'.

זו היתה גדולתו של אותו הדור. תקופת השופטים נמשכה על פני כ-369 שנה, ובכל אותן שנים "אין מלך בְּיִשְׂרָאֵל", משום שלא היה צורך במלך! לא בגלל שהם לא היו מפותחים דיים כדי למנות מלך. כך מנסים אנשים מסוימים, אנשים שהם זרים לתורה, לבאר את הענין הזה של חוסר במלך במשך שנים כה רבות. הם טוענים שבאותו שלב עם ישראל היו עם של נוודים או של חקלאים, בשלבים הראשונים של התפתחות האומה, והם עוד לא אחזו בשלב המלוכה.

אך מי שלומד כראוי את מה שהתורה מלמדת אותנו, וכן לומד את מה שכתוב במקומות אחרים בתנ"ך, יראה שבכל אותו האזור מלכו מלכים. היו אפילו ערים שהיו להם מלכים. בארץ כנען היו עשרות מלכים, וכל עיירה קטנה נשלטה על ידי מלך. מוסד המלוכה כבר היה מיוסד בצורה איתנה, ועם ישראל חי באזור הזה במשך קרוב לארבע מאות שנה. אם לעם ישראל לא היה מלך, אין זה משום שהם לא היו מפותחים דיים אלא להיפך, הם היו מפותחים כל כך עד שהם לא רצו ולא נזקקו למלך.

אומה של מלכים

מדוע נזקקו אנשי סדום למלך? מדוע נזקקו אנשי יריחו למלך? משום ש"אלמלא מוראה של מלכות, איש את רעהו חיים בלעו" (אבות ג, ב). בלי מלכות, בלי סמכות חזקה, אזי אין מי שיאכוף את הסדר הציבורי, והאנדרלמוסיה שולטת בחוצות.

בימי קדם, היו מספר מדינות שבהן כאשר מת המלך, היה עליהם לבחור מלך חדש - לא היה שם חוק שבנו של המלך יורש את כסאו באופן אוטומטי - ולעתים היה לוקח כמה חדשים עד שנבחר מלך חדש. כך היה בעבר בפולין. מה שקרה זה שבתקופת הביניים, היה הרבה אי-סדר, והתבצעו כל מיני פשעים וצרות. רק כאשר נבחר מלך חדש, או אז חזרו לשרור השלום והשלום.

חוק וסדר הם ברכה גדולה. כולנו רואים את מה שקורה היום שיש לנו ממשלה חלשה, והרחובות מלאים בפושעים. אנחנו אוהבים שוטרים הנושאים אלות כבדות. אנחנו בעד בניית בתי כלא גדולים. זו תפקידה של מלכות וממשלה - להשליט חוק וסדר.

גבי לבן: "איש הישר בעיניו יעשה"! היתה זו תקופה שפלה, שבה לא היה שום שלטון של חוק וסדר בעם ישראל.

ספר הישר

אולם דעת התורה אינה כן. אכן, הביטוי "דעת תורה" במקרה זה אינו מתייחס בהכרח לדעתם של הלומדים, שכן רבים מהלומדים אינם מודעים כלל לנושא הזה. למעשה, אצל רבים מהם קיימת טעות בהבנת המקרא, שכן הם סומכים על ההבנה הפשטנית אותה רכשו כתוצאה מכמה פסוקים ומאמרי חז"ל שלמדו בקטנותם, ונשארו עם ההבנה של ילדים קטנים. דבר זה גרם להם להגיע למסקנה זהה לזו של אותו היסטוריון נבוער, שקבע כי דור השופטים היה דור שפל שבשפלים.

ולכן, במקום לקבוע לעצמנו דעות שעלולות להטעות אותנו, מדוע שלא נאזין לפירושם של חז"ל על הפסוק "איש הישר בעיניו יעשה"? מי לנו גדול מחז"ל כדי לבאר נכונה את פסוקי התנ"ך? הבה נלמד אפוא את הפסוקים מתוך מבטם של חז"ל הקדושים.

יש פסוק בספר שמואל ב' (א, יח) שאומר: "הֲנָה כְּתוּבָה עַל סֵפֶר הַיִּשָּׁר". לא ניכנס כעת לענין המדובר שם בפסוקים, אלא נתמקד בהבנה של מהו אותו "ספר הישר" אליו מתייחס הפסוק. בגמרא (ע"ז כה, א) מובאים כמה דעות בנוגע לכך, ואחת מהן היא: "מאי ספר הישר... ר' שמואל בר נחמני אמר זה ספר שופטים, ואמאי קרו ליה ספר הישר דכתיב בימים ההם אין מלך בישראל **איש הישר בעיניו יעשה**".

הנה לנו עולם הפוך! אותו הפסוק שאנשים מצטטים כמקור ל**שפלותו** של דור השופטים, כי, "איש הישר בעיניו יעשה", מבארת לנו הגמרא שאדרבה, פסוק זה מוכיח עד כמה **גדולה היתה** מדרגתו של אותו דור, מפאת העובדה ש"איש הישר בעיניו יעשה"!

זה משנה את הכל! דברי חז"ל מאירים את עינינו, ומחייבים אותנו לחזור ולקרוא את הפסוק הזה בצורה שונה: "בַּיָּמִים הָהֵם אֵין מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל" - באותם ימים, עם ישראל **לא היה זקוק** למלך. לא היה צורך במלך שיאכוף את שמירת התורה. "איש הישר בעיניו יעשה" - כל יהודי היה נאמן למלך מלכי המלכים, וכולם עשו את מה שישר בעיני ה'!

עיני התאוה

אותו היסטוריון קרא את הפסוק ופירש אותו לפי ראות עיניו. הוא חשב שהכוונה היא כפי שנהוג להתבטא היום: "אני אעשה מה שנכון לפי ראות עיני" - הוי אומר, "אני יודע שאיני נוהג כשורה, אבל מתחשק לי לעשות כך, אז אני אעשה בדיוק מה שמתחשק לי". אך לא זו

קיסר נטול-כח

אסור לנו לשכוח את הסיפור הידוע המובא במדרש (ילקוט שמעוני קהלת רמז תתקפ"ט) אודות פגישתו של רבי יהושע בן חנניה עם קיסר רומי, שבו שיבח רבי יהושע את נאמנותו הבלתי מתפשרת של עם ישראל לאלקיו. "היום הוא יום השבת", אמר רבי יהושע. "הבה נעלה לגג הארמון ונצפה לעבר בתיה של שכונת היהודים. בעיניך תראה שאף יהודי אינו מבשל בשבת". הם עלו לגג והביטו לעבר שכונת היהודים, ואכן, לא היתה ולו ארובה אחת מבתי היהודים שממנה היתמר עשן.

או אז פנה רבי יהושע בן חנניה לקיסר ואמר לו, "גזור נא גזירה מחר, שאסור לאף אחד מתושבי רומא להדליק אש בביתו". הקיסר אכן הוציא צו מלכותי, שהתפרסם ברחבי רומי, שמחר, אסור להדליק אש כלל וכלל.

למחרת היום, כאשר הגזירה כבר נכנסה לתוקפה, עלו שוב רבי יהושע והקיסר לגג הארמון וסקרו את ארובות הבתים, וראו שפה ושם היו כמה ארובות מעשנות.

כעת התברר מעל לכל ספק שעם ישראל חי חיים שונים מכל האומות. בביתם פנימה, הרחק מעין רואה, הם חיים על פי התורה הקדושה. לא היה צורך בשום שר ומושל שיוודא שהם אינם מדליקים אש, כי ה' הוא מלכם.

חיים על פי ה'

כך זה היה בימים עברו. עם ישראל קיים את התורה בקפדנות. כולם. וככה זה נמשך עד לפני זמן לא רב. עד לפני כמאה וחמישים שנה, בכל מקום שבו חיו יהודים, דיני התורה נשמרו באדיקות. איני מדבר כעת על שמירת הלשון, ענייני מידות, ושאר עניינים שבין אדם לחבירו. בני אדם הם בני אדם, ובעניינים אלו תמיד היו מושלמים יותר ומושלמים פחות. אנחנו מדברים כעת על דקדוק ההלכה. בכל הנוגע להקפדה מוחלטת על דיני התורה, עם ישראל כולו הקפיד על הכל, בין בגלוי ובין בסתר. בבית פנימה, במקום שבו אף אחד אינו ראה אותם, עם ישראל קיים את מצוות התורה בשלמות מופלאה.

עם ישראל חי על פי אותה הברית שכרתו אבותינו בהר גריזים והר עיבל. באותו מעמד התחייבנו לשמור

תפקידו של מלך בישראל הוא לא רק לאכוף חוק וסדר, אלא לאכוף את קיום התורה בעם ישראל, ובזמן השופטים עם ישראל לא היה זקוק למלך, כי כל איש שאף לעשות את מה שישר בעיני ה'. היתה זו אומה מובחרת, שבכוחה היה למשול בעצמה. כל יחיד משל בעצמו, והרעיון למנות מלך שימשול עליהם ויאכוף את שמירת המצוות שלהם היה עלבון. כל יהודי היה מלך על עצמו, והוא דאג לאכוף את שמירת התורה והמצוות של עצמו.

כי הם חיינו

התורה היתה ה"חוקה" שלהם. אני נוקט במילה "חוקה", אך להבדיל אלף אלפי הבדלות - אין ביניהם כל קשר. החוקה האמריקנית אינה מסמך שאנשים לומדים כדי לקיים אותו. האם ראיתם אי פעם חבורות של אנשים המתאספים יחד על מנת להגות בחוקה האמריקנית "לשם שמים"? אכן, לפעמים אין מנוס מללמוד אותה כדי להצליח במבחן כזה או אחר בבית הספר, אבל ללמוד את החוקה לשם קיומה - מי שמע על דבר כזה?

החוקה האמריקנית נלמדת על ידי עורכי דין מתוך מטרה ללמוד איך לעקוף אותה. שופטים רשעים מנצלים את החוקה כדי לקחת את רעיונות העוועים שלהם ולמצוא דרכים לעקם ולמתוח את החוקה עד שהם מצליחים למצוא שם דברים שאיש לא התכוון אליהם.

אולם ה"חוקה" שלנו, להבדיל, נלמדת באהבה על ידי יהודים בכל מקום, "כי הם חיינו". התורה היא דרך החיים שלנו, בתוך הבית ומחוצה לו.

ימי השופטים היתה תקופה שבה עוצבה ה"אישיות" של עם ישראל. עם ישראל קיבע את עצמו כאומה שעובדת את ה', גם הרחק מעין הרואים. בסופו של דבר הם היו עתידים לגלות אל בין האומות, שם הם יחיו בין אומות העולם ויהיו חשופים לכל מיני פיתויים ואילווצים. מי יידע מה קורה בין ארבע קירות הבית? מי יודא שיהודים שומרים על חוקי התורה בתוך ביתם? רק המצפון שלהם. רק יראת שמים איתנה ויציבה תשמור על עם ישראל כאומה של עבדי ה'.

מערכת תורת אביגדור זקוקים לעזרתכם.

לפרטים נא ליצור קשר

ey@torasavigdor.org | 076-599-4020

כך כותב רש"י בפירוש דברי הגמרא בקידושין (לא, א) שאמרו חז"ל, "כל העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה", ופירש רש"י: "והעובר בסתר אומר 'אין המקום כאן' לפיכך הוא נסתר לומר 'אין יודע'". זו המחשבה שעוברת בראשו של מי שעובר עבירה בסתר. זו הסיבה שהוא עשה זאת בסתר. הוא לא היה עושה את המעשה הזה אילו חשב שה' מסתכל עליו. זה בלתי אפשרי! העובדה שהוא עבר על העבירה מבטאת את תחושתו שהקב"ה אינו רואה את מעשיו ח"ו.

דוחק רגלי השכינה

אך אם נדייק בלשון חז"ל הנ"ל נראה שיש כאן דבר חמור בהרבה. זו אינה רק אמירה והצהרה של האדם **שלפי המבט שלו** הקב"ה אינו רואה את מעשיו, אלא הוא **גורם בפועל** לסילוק השכינה. זה הפירוש של "כאילו דוחק רגלי השכינה". הגמרא מביאה פסוק כמקור לענין זה: "כֹּה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כְּסָאֵי וְהָאָרֶץ הַדָּם רַגְלֵי" (ישעיה סו, א). שכינתו יתברך שוכנת בארץ, והאיש הזה במעשיו דוחק את "רגלי" השכינה, ומסלק אותה מהארץ. נמצא שהתוצאה הישירה של המחשבה של "אין המקום כאן" היא שאכן, הוא כביכול אינו כאן.

כמוכן שאין הכוונה שהקב"ה אינו נמצא ח"ו. אנו יודעים היטב כי "מֵלֵא כָּל הָאָרֶץ בְּבֹדוֹ". אלא הכוונה היא שקדושת השכינה כבר אינה קרובה לאותו אדם. הקב"ה משרה את שכינתו על אלו שחפצים בקרבתו, וכפי שאומר דוד המלך ע"ה, "קְרוֹב ה' לְכָל קֹרְאָיו". במקום בו יש חוטאים שמתעלמים מנוכחותו של הקב"ה, השכינה אכן מתרחקת עוד ועוד מכלל ישראל.

לכן לא די בברכות. כאשר ליבו של היהודי סר מנאמנות מוחלטת כלפי לה', והוא מרשה לעצמו להימנע מלעבוד את ה' בסתר, הוא דוחק את שכינתו יתברך אל מחוץ לד' אמותיו, ומרחיק אותה מעם ישראל.

"מלאכים" של עץ ואבן

מכאן נבין עד כמה חשוב לזכור את ה' ולהכיר בנוכחותו, גם בתוך ביתנו פנימה. השאלה היא איך? איך עובדים על זה? וזו אכן שאלה גדולה, ובפרט כאשר ראש השנה מתקרב ובא. הגמרא (עי' שבת לב, א) אומרת שביום הדין, כל המלאכים מתאספים יחד על מנת למסור עדות על האדם. כל מלאך ומלאך בתורו מקבל את זכות הדיבור, ואומר את מה שיש לו לומר על האדם.

והנה, ישנם כמה וכמה מיני מלאכים. סוג אחד של מלאכים הלא הם המצוות שהאדם קיים במשך השנה, וכמו שאמרו חז"ל (אבות ד, יא), "העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד". מלאכים אלו הם כמוכן חשובים ביותר, אך ברצוני לדבר כעת על סוג אחר של מלאכים,

גם על דברים שבסתר, גם על מעשים שאף אחד לעולם לא ידע אודותם, ועמדנו בהתחייבות הזו בשלמות. זהו סודו של עם ישראל - גם בביתנו פנימה אנחנו אומה של "אִישׁ הַיֵּשֶׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה". וזה מה שעיצב ושמר עלינו כעם.

ג' - גדולה בסתר

יש מי שמסתכל

והנה, כל מה שדובר עד כה, יש בו כדי להסביר את הברכה המיוחדת שניתנה למי שירא את ה' בסתר. "לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר" - כי זוהי גדולתו של האדם וגדולתה של האומה, ודבר זה אכן ראוי לברכה מיוחדת!

אולם אנו יודעים כי לא רק ברכות ניתנו במעמד זה. מלבד הברכות המיוחדות שבהן נתברך כל מי שמקפיד על חוקי התורה בסתר כבגלוי, עם ישראל שמע קללות גדולות למי שלא יעשה כן. וכאן נשאלת השאלה: מה תכליתן של הקללות? את הברכות אנחנו מבינים. מי שבחר בדרך השלמות, ומציב את עצמו כחוליה בשרשרת המופלאה של האומה הנאמנת לעד לה' ולתורתו, אכן ראוי לברכה מיוחדת. אך איזה צורך יש בקללה מיוחדת? לא מסתבר שמטרתן של הקללות היתה רק לעודד ולחזק את הענין הגדול של קיום התורה בסתר, כי לכאורה, לשם כך די בברכות. מהעובדה שהקב"ה ציווה את עם ישראל להוסיף קללות חמורות עבור מי שעובר על עבירות בסתר, משמע שיש איזו חומרה מיוחדת בעבירה בסתר, עד שראוי לקללו בקללות כה נמרצות. נמצא אפוא שלא די במה שביארנו עד כה כדי להבין ענין זה. לא רק הצורך לחזק את קיום התורה בסתר עמד בבסיס מתן הקללות, אלא יש כאן ענין נוסף, אותו עלינו לבאר.

ואכן, אם נתבונן בדבר נראה כי אדם שעובר ל"ע על עבירה בסתר, אינו רק מפר את הברית המיוחדת של האומה הקדושה העושה את הישר בעיניה, אלא הוא מגלה שיש בו מבט פסול, הסתכלות שעלולה להביא לתוצאות חמורות ביותר. הוא בעצם מגלה שהוא סבור שאף אחד אינו רואה אותו. ולא רק שהוא **מראה ומגלה** על מבט זה, אלא הוא אף **יוצר ומחזק** אותו. בכל פעם שאדם עובר עבירה בסתר, הוא מקלקל ומשחית יותר ויותר את שכלו, כי הוא הרי מחזק ומייסד בשכלו את המבט השגוי הזה, כביכול הקב"ה אינו נמצא כאן ואינו רואה את מעשיו ח"ו.

אדם יודע שקירות ביתו עתידיים להעיד עליו, זה גורם לו להתנהג בהתאם.

אל לנו לזלזל בכך! אל תחשוב שאתה מדי חכם בשביל דברים כאלו. להרגיש שהקב"ה מסתכל עלינו - זו משימה לא קלה. ולכן, ככל שנעשה שימוש בקירות הבית, כך ייטיב לנו. ככל שנשקיע בעבודה זו - לחשוב על כך שקירות הבית מביטים בנו ורואים את מעשינו, כך נקצור הצלחה מרובה יותר בענין זה.

סודה של קמחית

הגמרא (יומא מז, א) מספרת אודות אשה גדולה, קמחית שמה, שזכתה לדבר מיוחד במינו: שבעת בניה שימשו בכהונה גדולה. עלינו להבין את משמעות הדברים. גם בן אחד שמשמש ככהן גדול הוא דבר שכל אשה היתה מתפארת בו. יתירה מזאת, גם אם הכהן הגדול הוא בן דוד חמישי שלך - היית מספר זאת לכולם. ואשה זו זכתה **לשבעה בנים** כהנים גדולים! לא יאומן כי יסופר! היה זה דבר בהחלט יוצא דופן בעם ישראל, וקמחית נחשבה לפלא של האומה.

כולם הבינו שיש דברים בגו. שבעת בניה לא הפעילו פרוטקציה כדי להגיע למשרתם הרמה... כל אחד מהם זכה לכך ביושר. חייבת להיות אם כן סיבה מיוחדת לכך שהיא זכתה למה שאף אחד מעולם לא זכה בו.

מכיון שמדובר היה באירוע כה יוצא דופן, חכמי ישראל החליטו לבוא ולשאול את קמחית לפשר הדבר. הם ידעו שאין זה מקרה, וחשוב היה להם להבין את שורש הדבר - מה עשתה קמחית כדי לזכות לשכר נשגב שכזה?

ומה ענתה להם קמחית? "מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי". קמחית החליטה להקפיד על ענין זה בכל עת, וגם בשעה שהיתה צריכה לסרק את שערות ראשה, היא עשתה זאת מתחת למטפחת. זוהי הנהגה מופלגת! קורות ביתה מעולם לא ראו את שערותיה, והיא תלתה את זכותה המיוחדת, את העובדה שבעת בניה שימשו בכהונה גדולה, בהנהגה זו.

מעבר למעשה

אך כאן לא מסתיים הסיפור. הגמרא מספרת לנו מה היתה תגובתם של החכמים לדבריה: "אמרו לה, הרבה עשו כן ולא הועילו". למרות העובדה שמדובר היה בהנהגה מופלאה שקיבלה על עצמה אשה זו, הנהגה שהיא הרבה מעבר לשורת הדין, חכמים לא קיבלו את דבריה. הם העידו שהרבה נשים יהודיות נהגו כן, ואף אחת מהן לא זכתה לדבר כזה. בעם ישראל היו ועודן הרבה מאוד נשים צדקניות הנוהגות לפנים משורת הדין בענייני צניעות! "זה לא יתכן", טענו חכמים. לא

שגם הם מתכוונים לקראת מסירת עדותם בראש השנה הבעל"ט. מן הסתם תופתעו לשמוע מי הם מלאכים אלו. מעולם לא חשבתם עליהם כעל מלאכים. כוונתי לקירות הבית שלכם.

יש פסוק בספר חבקוק (ב, יא): "כִּי אָבֵן מִקִּיר תִּזְעַק וְכַפִּיס מִעֵץ יִעֲנֶנָּה", והגמרא בחגיגה (טז, א) דורשת מכאן ש"אבני ביתו וקורות ביתו של אדם הם מעידין בו". אדם חושב שכשהוא נמצא בתוך ביתו, הוא יכול לעשות מה שהוא רוצה. כמובן שכשהשכנים באים לבקר, הוא נמצא במיטבו, ומקפיד על התנהגות למופת, אך מה קורה כשכל החלונות סגורים והתריסים מוגפים. דרך אגב, זה רעיון טוב. אם אחד מבני הבית מתכוון לאבד שליטה ולהיכשל בכעס, עדיף באמת שהשכנים לא ידעו מכך. בשביל מה הם צריכים לשמוע את זה? עדיף שהכל יהיה סגור ומסוגר.

אך חז"ל מלמדים אותנו שדלת נעולה וחלונות סגורים יכולים להועיל מול השכנים, אך כל אלו לא יעזרו לו לאדם בהתקרב יום הדין. בראש השנה, לא יעזור לסגור את החלונות. מדוע? כי האבנים והקרשים בעצמם יבואו להעיד על האדם. "שמא תאמר, מי מעיד ביי? אבני ביתו וקורות ביתו של אדם הם מעידין בו".

עלינו להבין שלא מדובר פה במליצה בעלמא. הקורות והלבנים שבביתו של האדם יקומו ויעידו עליו, וכך גם הרצפה, השטיח, הכל - אפילו הרהיטים. בביתו של כל אדם קיימים עדים רבים, וכל אחד ואחד מהם עומד לקום ולהעיד - בעד או נגד. אף אחד מהם לא ישתוק.

לנצל את הקירות

וכאן הבן שואל את השאלה הפשוטה: מי זקוק לעדותם של הקירות? הלא ה' רואה ויודע הכל! אני צריך שהקירות יעידו נגדי או בעדי ביום הדין? אני צריך שהספה תעיד? הקב"ה כבר יודע עלי הכל! אין דבר שנעלם ממנו! האם הוא אינו עד מספיק טוב? ואכן, מדובר בקושיא חזקה.

והתשובה היא שעדים אלו אינם עבור הקב"ה. הוא באמת אינו זקוק להם כלל וכלל. אנחנו אלה שזקוקים להם! האדם מטבעו מתקשה להתייחס למשהו שהוא אינו רואה ושאינו לו בו תפיסה מוחשית. אנחנו יכולים לדבר על מלאכים, וכן על כך שהקב"ה מביט בנו, ואנחנו מאמינים בכך באמת ובתמים! אבל כשהאדם יודע שהקירות מסתכלים עליו, יש לזה הרבה יותר עוצמה. זה הרבה יותר מוחשי אצלו, וממילא הרבה יותר אפקטיבי. הקב"ה הוא "דִּין ומוֹכִיחַ וְיֹדֵעַ וְעֵד", אך כאשר

הכנסת, בכלל, ברחוב, במשרד, בחיידר, בבית יעקב - הכל חשוב ביותר. אולם הנסיון של האדם הוא דוקא בביתו פנימה, בסתר, ולכן כל אחד ואחד חייב לשאול את עצמו ללא הרף את השאלה הנחוצה: "מה יאמרו עלי קורות ביתי ביום הדין?"

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים

לחשוב על הקירות

השבוע ניקח על עצמנו את המשימה הגדולה, לזכור את הלימוד החשוב הזה, ששלמותו של האדם מגיעה דוקא בתוך ארבע קירות ביתו. בלי נדר, בכל בוקר נקדיש דקה אחת כדי להביט בקירות ביתנו ולהזכיר לעצמנו שאלו יהיו העדים שלנו ביום הדין.

שאלה:

מדוע נוהגים לקרוא את פסוקי התוכחה בקול נמוך ובמהירות? אדרבה, לכאורה היתה לדברים השפעה מרובה יותר אילו היינו קוראים אותם במתינות ובקול רם.

תשובה:

למען האמת, בימינו לא היה זה רעיון רע בכלל לנהוג כך. בימי קדם, כאשר יהודים היו מודעים יותר לתוכן של פסוקי התוכחה, היה חשש שקריאת הפסוקים תגרום לחרדה גדולה ואף לדיכאון אצל השומעים. עבור אנשים אלו, שהיו מחוברים לתורה ולמוסרים שהיא מלמדת אותנו, היה מספיק לשמוע את הפסוקים בקול נמוך, ודי היה בזה כדי לגרום להם להתפעל ממה ששמעו. אולם כיום, שאנו קוראים את פרשת התוכחה באופן של "מלומדה", לא היה מזיק לנו כלל לשמוע את הקריאה בקול רם וצלול, ובמתינות הראויה.

כמובן שאין בכוונתי לשנות ממנהג ישראל, אולם עלינו לדעת כי איבדנו את התועלת של פסוקי התוכחה. כוונת התורה היא ללמד אותנו שאין דבר שקורה סתם כך, וכאשר מתרגשת צרה על עם ישראל, הסיבה לכך היא משום שעזבו את התורה הקדושה, והקב"ה אינו מוותר על זה. מי שלא יאזין היטב לפסוקי התוכחה, לעולם לא ילמד את הלקח הזה.

יתכן שהנהגה זו לבד היא זו שזיכתה אותה בשבעה בנים כהנים גדולים.

כוונתם של החכמים היתה שקמחית לא רק כיסתה את שערה, אלא עשתה משהו מעבר לכך. היא לא רק עשתה, היא חשבה! היא ציירה בשכלה כיצד הקירות מביטים בה.

חז"ל באו להסביר לנו שלא הפעולה בלבד היא זו שייחדה את קמחית והביאה אותה למדרגה כה נשגבה. בוודאי שהמעשה מצד עצמו הוא חשוב ביותר, אך הקדושה והשלמות המיוחדים להן זכתה קמחית, באו לה משום שהיא השקיעה מחשבות בפעולות שלה. גדולה אמיתית נמדדת ברמת המחשבה המושקעת בה.

לחשוב על הקירות

קמחית עשתה ככל יכולתה כדי לחשוב, "קורות אלו, אבנים אלו, עתידיים להעיד עלי יום אחד, והם יספרו את כל הסודות שלי". היא חיה כל חייה מתוך מבט זה, שהקירות והרצפה מביטים בה בעיניהם. היא הרגילה את עצמה, יום אחרי יום, באמונה חושית שהתקרה מביטה בה. בכך היא החדירה בקרבה את האמת הפשוטה שהקב"ה שוכן בביתה. במשך שנים על גבי שנים, קמחית לא רק הרגילה את עצמה לכסות את שערותיה, אלא היא יצרה בעצמה שכל של "לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר".

וזו היתה כוונת החכמים. "הרבה עשו כן ולא הועילו". הם עשו כן, אבל קמחית חיה כן. היא יצרה שכל של תורה, ומעלה אדירה זו זיכתה אותה בשכר מיוחד במינו.

זוהי עבודתנו. ככל שנרבה להתבונן בכך שקירות ביתנו מביטים בנו, כך נגדל ונתעלה. ככל שנחשוב על כך שהתקרה תעיד עלינו ביום הדין, כך נשיג יותר ויותר מדרגות בעבודת ה'. זה דורש עבודה מרובה, אך בסופו של דבר קירות אלו יהיו הפרקליטים הטובים ביותר שלנו ביום הדין.

לקירות יש חשיבות עליונה, כי בין קירות אלו הוא המקום בו האיש הופך לעבד ה'! שם האשה הופכת לעבד ה', ושם הילדים גדלים והופכים לעבדי ה'. כמובן שישנם מקומות נוספים שבהם האדם גדל: בבית